

MOSTENIREA GETO-DACA A LIMBII ROMÂNE

Viorel Ungureanu,
prof.univ.dr.ing., Universitatea Vasile Alecsandri din Bacău,

Abstract: From content of Sinaia plates may be drawn some conclusions regarding the geto-dacian origin of some words in Romanian language and the relationship with another European languages. The geto-dacian heritage of Romanian language is more important than it was believed until now. This heritage may be stated out by analyze of texts from Sinaia plates and making correlation with another antical known writings.

Opinia obișnuită referitoare la originea geto-dacă a unor cuvinte din limba română este că acestea sunt puține, cum ar fi “mânz”, “barză”, “brânză”. În realitate, există o moștenire geto-dacă importantă a limbii române, dar și a altor limbi cum sunt limbile slave din apropierea României, și chiar a unor limbi situate mai departe de țara noastră cum sunt limbile spaniolă și engleză. Informații de cea mai mare importanță referitoare la limba geto-dacilor se găsesc în tăblițele de la Sinaia, care conțin relatări a unor evenimente care au avut loc în timpul ultimelor cinci secole înainte de cucerirea Daciei de către romani. Aceste tăblițe au fost realizate prin operații de reliefare a unor foi metalice subțiri, cel mai probabil din aur. Referitor la autorii acestor plăcuțe și la modul lor de realizare, una dintre cele mai importante plăcuțe este cea cu numărul 79 conform numerotației utilizate în cartea lui Romalo [1], care conține, la început, următorul text:

ZONIE OY MEI CeO BEL ZERYEO SŌE A TICeO DATO.

Fii lui Mei acela frumoase imprimare de ale sale pentru învățatură a dat.

ŌI SOEMOI BEMO, A SŌE ANCeO ILŌ , YNEO ZIMARŌ SYE GeOY SERETO,
HŌ YE SOE GLŌTELŌ, DEI INO DOYA FINDO ATLA(N)TOE TICiŌYE CeO SŌ
FACTICiE GeEiŌ.

Din ale lor plăci, în toată a lor calatorie, pe ele le-au pastrat înțelepții (sfintii) oameni ai Siretului, din a caror mulțime, zeii cei doi au găsit învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor.

DE GiNO SACiEA ŌN PORTŌ YE O GeNOIKLOE NOIE BEMŌ LŌ IE SERŌ.

.....

Din motivul acesta, în portul de la Genucla, noi plăci pentru dânși le imprim.

Ea a fost realizată de către Deceneu care este autorul a celor mai numeroase și mai importante dintre plăcuțele din tezaurul de la Sinaia. În transliterarea cu litere latine, am păstrat pe Ō din textul original pentru a nu fi pierdute eventuale informații prin echivalarea forțată cu “O”. În prima frază, Deceneu se referă la fii (zonie sau sonie) lui Mei, care au dat frumoase (bel) imprimare (zeryeo sau seryeo) de ale sale (soe) pentru învățatură (ticeo). “Mei” ar putea fi diminutivul de la Meitros care este o altă formă a numelui lui Mitra, zeul solar. Contrar a ceea ce se crede, cultul lui Mitra nu a fost adus de romani în Dacia, a existat și mai înainte și trebuie considerat autohton. La urma urmei, acest zeu este reprezentat cu căciulă dacică pe cap, ceea ce îi poate indica originea sa. Din fraza a doua se poate remarca faptul că mulțimea (glotelo) plăcuțelor (bemo) datorate fiilor lui Mei a fost păstrată de oamenii (geoy) de pe valea Siretului, iar între

aceste plăcuțe s-au aflat și învățăturile atlantiților (atlantoe ticioye) cele (ceo) cu (so) faptele (factice) oamenilor. În fraza a treia Deceneu afirmă că din motivul (de gino) acesta în portul (on porto) de la Genucla pentru dânșii (lo ie), adică pentru locuitorii de pe valea Siretului, noi plăci (noe bemo) imprim (sero). Aceste trei fraze reprezintă cea mai frumoasă dedicație scrisă vreodată de cineva. De obicei, diferiți autori dedică operele lor familiei, sau unui membru din familie, regelui sau împăratului de care este legat și de la care se așteaptă la unele favoruri.... Deceneu dedică plăcile pe care le imprimă locuitorilor anonimi de pe valea Siretului fără să aștepte nimic, din recunoștință pentru faptul că au păstrat învățăturile atlantiților. Este adevărat că din cuvântul “atlantoe” (atlantiților) lipsește un “n”, însă această placă nu este singura care se referă la “învățăturile atlantiților”, mai găsim o referire de acest gen și în placa prezentată în anexa de la cartea lui Romalo, în care nu mai lipsește nici un “n”. Din fraza a doua mai avem o precizare care se referă la faptul că între aceste plăcuțe “*dei ino doya*” – zeii cei doi au găsit învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor. Deși nu este o precizare explicită, se poate deduce că se face o referire la cei doi frați gemeni Zamolsxis, despre care se consideră că au dat primele legi scrise ale geților. Iată că legile date de Zamolsxiși sunt de fapt “*învățăturile atlantiților cele despre faptele oamenilor*”!

Templele de pe teritoriul Daciei erau locuri de păstrare pentru scrieri vechi. Astfel la templul Geei din Sar Mon Gato erau păstrate scrieri despre faptele atlantiților (faht oe atlanto), așa cum rezultă din fragmentul de text de mai jos:

..... RIOMYNO ΩNCERII ZOE TAPYEΩ-BΩEROBYSETΩ A TIICIEATO CEΩ SYE O MONTOES HΩ CETEΩ FAHT ΩE ATLANTΩ ON KOMPEOY GE SAR SIHTO LΩGO, POY RIIOY ARMΩSO RIOMYΩNO GIEΩ A EBOHIA.

Romanii au continuat rătăcirea lor – Boerobyseto a învățat cele sfinte în munți citind (despre) faptele atlantiților la templul Geei țara celor șase cuvinte, apoi, rândurile armatei romanilor le-a lovit.

Cu alte cuvinte, în timp ce romanii continuau să înainteze (să rătăcească) prin teritoriul geților (pe valea Ialomiței, apoi pe valea Siretului), Burebista a învățat cele sfinte (înțelepte) la templul Geei din țara celor șase cuvinte (care corespunde, ca număr, cu Sar Mon Gato Dav Skit Get). De menționat faptul că, după ce Burebista s-a stabilit la Sarmigetuză, tot mai continua să călătorească la templul din Sar Mon Gato, fapt care indică importanța și volumul scrierilor care se aflau în acel loc. Dacă ar fi fost vorba doar de câteva scrieri ar fi putut să le ia cu el la Sarmigetuză.

După cum am văzut la începutul acestui articol, tehnologia realizării de texte scrise prin reliefare pe foi metalice subțiri își are originea la atlantiți. Dacă ar fi fost vorba de plăci de plumb acestea nu se puteau obține decât prin turnare, pentru care în limba getă există un alt cuvânt, diferit de “sero”, care înseamnă a realiza ceva prin aplicarea unei forțe.

Din textul de mai sus, mai putem constata faptul că verbul “*a citi*” din limba română provine din limba getă: *ceteo* înseamnă “*a citi*”, astfel că nu poate proveni din altă limbă. Faptul că anumite cuvinte există și în alte limbi, nu înseamnă că de acolo provin, ci doar că cuvintele respective au o origine comună. În descifrarea textelor din plăcuțele de la Sinaia am folosit dicționare de diferite limbi. Nu se poate spune că

vreuna din limbi s-ar potrivi mult mai bine decât altele cu limba din tăblițele de la Sinaia. Totuși este de remarcat faptul că uneori, înțelesul unor cuvinte nu l-am putut găsi decât în anumite limbi: spaniolă (pesetas-monetărie, xoy-fermecat, ș.a.), engleză (tici-a învăța, snecio-pe furiș), sanscrită (saptaio-a fugi). Este surprinzătoare frecvența rară în ceea ce privește utilizarea dicționarului de limbă greacă, iar pe cel de limbă latină nu l-am folosit de loc. Unele elemente gramaticale se aseamănă cu cele din limbile ucraineană și engleză.

Limba geto-dacică nu este aceeași cu limba gotică. Pentru edificare, iată începutul rugăciunii “*Tatăl nostru*” în limba gotică:

Atta Unsar Thu In Himinai / Veihnai Namō Thein./Vimai Thu Dinasus Theius/ Sve in Himena Gai Ana Airthai....

În limba getă, aceeași rugăciune ar începe, cu o oarecare aproximație, astfel:

Pero Nostreo Ceo In Cerio Soy / Syeo Soy Zavio Tuas/ Fetio Tuas Uio/ Como In Cerio, On Terayo To...

După cum se poate constata, limba getică ar fi cu totul diferită, sunt posibile cuvinte comune, și asemănări, însă, pentru aceasta ar trebui cunoscute mai în profunzime ambele limbi. Egalitatea pe care Iordanes o pune între geți și goți trebuie să fie de altă natură, de exemplu, aceeași credință religioasă și/sau înrudirea dintre familiile domnitoare ale celor două popoare. Trebuie menționat, totuși, că vizigoții și ostrogoții nu erau neamuri gotice propriu-zise, vizigoții trebuie considerați urmașii dacilor și geților care s-au retras în Moldova după pacea încheiată de Diegio cu romanii după moartea lui Decebal, iar ostrogoții trebuie să fie urmașii sarmaților. Numele vizigoților ar putea fi rezultatul unei coincidențe legate de denumirea zonei geografice a Moldovei din antichitate, și anume Sar Mon Gato. De asemenea, Vi Zi Goto ar putea însemna “*Cei care sunt precum Goții*”. Vizigoții au migrat în Spania și au contribuit din plin la formarea statului Spaniol, iar sarmații, sau cel puțin o parte a lor, au ajuns în nordul Italiei unde au creat imperiul lui Theodoric cel Mare. Nu se poate spune că limba spaniolă are un caracter gotic, însă, pentru descifrarea textelor din plăcuțele de la Sinaia, de multe ori sensul unor cuvinte le-am găsit numai în dicționere ale acestei limbi. Este posibil ca această schimbare de nume să fi avut loc odată cu adoptarea creștinismului. Alfabetul folosit de Wulfila pentru traducerea Bibliei poate fi considerat o adaptare a alfabetului getic din tăblițele de la Sinaia la care sau folosit și unele caractere ale alfabetului latin. Este interesant de remarcat faptul că vizigoții au adoptat creștinismul sub forma ariană, fără a renunța la cultul lui Zamolxis și Deceneu, abia prin secolul șapte, la presiune papalității au renunțat oficial la cultul zeităților vechi și la arianism. Vizigoții au dus cu ei în Spania, pe lângă tradițiile legate de Burebista și Decebal, și celebrele legi ale lui Zamolxis, pe care le-au modificat după adoptarea creștinismului. În bătălia de la Câmpiile Catalunice vizigoții au luptat de partea bizantinilor, împotriva lui Atila, iar ostrogoții au fost de partea hunilor alături de Atila.

Sarmații au luptat alături de Burebista în toate războaiele acestuia și sunt menționați și în timpul lui Decebal, ca aparținând zonei de influență a acestuia, ca urmare, sarmații ar trebui considerați, de asemenea, ca strămoși ai românilor. În biserica de la Ravena, Italia, construită de Teodoric cel Mare, cei trei magi sunt

reprezențați cu căciulă dacică pe cap, iar mironosițele sunt îmbrăcate în costume asemănătoare celor tradiționale românești. Sarmatii erau numiți de către popoarele slave “*iașii*”, astfel încât, originea denumirii municipiului Iași ar putea fi sarmatică.

Există multe cuvinte care provin din limba geto-dacă, cum sunt: apă, biserică, boer, cap, cel, cea, cer, cimitir, coasă, corabie, iapă, faptă, fată, frate, gheară, mână, munte, a citi, a păși, a prinde, a cuteza, a pica, pat, perete, port, Rai, rău, sabie, uliță, ușă, ș.a.

Este, de asemenea, interesantă evoluția unor cuvinte în limba română și în alte limbi. De exemplu, “*gareii*” în limba geto-dacă înseamnă săgeată, din care în limba engleză avem “*array*” care înseamnă tot săgeată, însă în limba română avem “*gheară*” și “*geretă*” (locul unde stă un arcaș), însă mai avem și denumirea unor localități cum ar fi Gherăiești. Poate pare ciudată această asemănare din limba engleză, însă să nu uităm că soldații geto-daci și sarmați au fost duși de romani în Anglia pentru apărarea zidului lui Hadrian.

De asemenea, este interesantă originea cuvântului “*frate*” în limba geto-dacă avem “*bretero*” care a evoluat în “*fratero*”, apoi “*frate*”; tot același cuvânt a putut evolua spre “*bratero*” apoi “*brat*” care înseamnă “*frate*” în limbi de origine slavă. La prima vedere, între cuvintele “*frate*” și “*brat*” nu ar fi nici o legătură.

Pentru luna de pe cer în limba geto-dacă avem cuvântul “*mon*”, la “*lumina lunii*” se spune “*a mon siro*”, însă pornind tot de la acest cuvânt avem “*mon to*”, adică ceva care tinde spre lună, astfel că, în limba română avem cuvântul “*munte*”.

Cuvântul “*pan*” din geto-dacă există și în limbile poloneză și ucraineană, în limba română avem funcția de “*ban*” al Craiovei, și denumirea Banatului. Acest cuvânt poate fi tradus prin “*stăpân*”, “*domn*” sau “*cavaler*”.

După cum am văzut, Burebista a citit despre faptele atlantiților la templul Geei, însă trebuie menționat faptul că, alături de Deceneu, Burebista însuși poate fi considerat autor sau coautor, alături de Deceneu, a unora dintre tăblițele de la Sinaia. Este cazul acelor tăblițe la care numele lui Burebista apare, la sfârșit, alături de Deceneu scrise cu caractere speciale. Însă, Burebista a imprimat, el însuși, prin batere sau ciocănire “*legile pământului*” care au existat la templul lui Ra de lângă Sarmigetuză, după cum se poate constata din fraza de mai jos care face parte din plăcuța 12 realizată și ea de către Deceneu:

NOBALO BΩERIBYSTO MATO DABO GeTYΩ ON TUTUA TΩDV SEZI BVO
TV RA PRI ZV DIE MAZI SA REBΩ DE NO TERΩ SEIO ΩN TVKIΩ DE NO RA
FΩ SAΩN SONTIΩ SOA ANCINΩ.

Nobilul Boeribista conducătorul cetății geților pentru toți morții devotați lui Ra, în fața zeilor a bătut (ciocănit) aceste legi ale pământului nostru care se pot vedea pe ștraifuri (fâșii) la al nostru Ra luminosul sfânt unde sunt în totalitate.

Textul de mai sus, a fost realizat de către Deceneu în legătură cu testamentul lui Burebista, prin care acesta, i-a lăsat în grijă cetatea de la lacul Tașileu pentru fiul său Tesiu. Este remarcabilă tradiția la români legată de “*rebo de no tero*” – “*legile pământului nostru*”. Nu numai “*legile pământului*” au constituit preocuparea lui Burebista, după cum se arată în plăcuța cu numărul 95, acesta a construit, la Sarmigetuză sau în apropiere, un templu al zeilor, astfel încât, își merită pe deplin

numele de “Războinic al Altarului lui Ro”. La altar în limba getă i se spune cel mai des “bisico” astfel încât în limba română avem cuvântul “biserică”, adică locul unde există un altar. Cuvântul “biserică” nu provine din “basilica” care înseamnă un loc în care locuiește un împărat, ceea ce e foarte diferit de existența unui altar.

Deceneu este autorul a celor mai numeroase și mai importante dintre plăcuțele din tezaurul de la Sinaia. Lui Deceneu îi datorăm imaginile cetății Moleo Davei, a palatului de la Genucla și a palatului lui Burebista de la Sarmigetusa. Deceneu a fost aclamat ca zeu și și-a mutat sediul la Sarmigetusa devenită capitala sau “Poarta” Imperiului Getic. În afară de Deceneu, mai figurează drept autori ale unor plăcuțe marii preoți Adaneyse, Mykronyno, Petoso, dar avem și autori colectivi cum ar fi “*adunarea celor o sută de mari bătrâni înțelepți ai pământului getic*”, la care trebuie să-l adăugăm și pe Burebista.

Bibliografie

1. **Romalo D.** *Cronică getă apocrifă pe plăci de plumb?* Rditura Alcor Edimpex, București, 2005.
2. **Pețan A.** *Plăcuțele de plumb de la Sinaia-o sursă excepțională de cunoaștere a istoriei și civilizației dacilor.* Dacia Magazin nr. 13, iunie 2004.
3. **Manolache D.** *Tezaurul dacic de la Sinaia, legendă sau adevăr ocultat?* Editura DACICA, București, 2006.
4. **Ungureanu V.** *Originea antică a numelui Moldovei.* Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009.
5. **Ungureanu V.** *Diegio-urmașul lui Decebal la Sargedava,* Al-IV-lea Simpozion Internațional CUCUTENI- 5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2009.
6. **Ungureanu V.** *Moleo Dava sau cetatea geților sciți care a dat numele Moldovei.* Buletinul S.E.T.I.S., Iași, 2009.
7. **Ungureanu V.** *Moleo Dava, cetatea care a dat numele Moldovei.* Al XI-lea Congres Internațional de Dacologie “Malus Dacus” Alba Iulia 2010.
8. **Ungureanu V.** *Sar Mon Gato - numele antic al Moldovei,* Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
9. **Ungureanu V.** *Zuraseo de la Moleo Dava.* Al-V-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000, Chișinău, 2010.
10. **Ungureanu V.** *Deceneu de la Moleo Dava și Burebista.* Al-VI-lea Simpozion Internațional CUCUTENI-5000. Iași, Chișinău, Bacău, 2011.
11. **Ungureanu V.** *Limba și spiritualitatea traco-geto-dacilor,* Dacia Magazin nr. 78-79, iunie-iulie 2012.
12. www.dacia.org; www.dacii.ro.